

vel. Tartalmi, ethoszbeli vonatkozásokban törekvéseikre a minden konformizmust elhárító, erkölcsi fogantatású vizsgálódás, az előző nemzedékek elkötelezettségeinek, fogalmi rendszerének és nyelvének bírálata, sőt elvetése volt jellemző. A fiatal kritikusok nem csupán radikális programjukkal, hanem naprakész tájékozottsággal, színvonalas, gyakran frappáns kifejezési formákkal robbantak be a művelődési életbe. [...]

(1980. 1–2.)

ILLYÉS GYULA

Szövetségesünk: Bartók

Vigasztaló jelensége a történelemnek, hogy a művészet és tudomány kiemelkedő alkotóit kiemelkedő közéleti hellyel is megkínálja. Alig valami ellenszolgáltatás fejében. Zálogul legfeljebb valamiféle elkötelezettséget kíván az emberi tisztesség köznapian nehezen körülírható rendszerében. Ami különben az említetteknek amúgy is született tulajdonságuk.

A Bartókról írt versem az úgynevezett személyi kultuszos idők [a Rákosi-korszak] mélypontján keletkezett. Sok mellékkörülmény folytán lett külföldön is pályafutása. Címét csaknem mindenütt erre változtatták: *Óda Bartókhhoz*. Holott Bartók akkor már nem élt, és ódát közönségesen élő személyhez írnak.

A hetilapot, ahol a vers megjelent, nyomban elkobozták. Menesztették rögtön a jóhiszemű – jó zeneértő – szerkesztőt is, azok, akik a verset magukra vették. Nem azért, mert nem értettek a zenéhez, mert Bartókot kezdettől, hivatalosan is dekadensnek nyilvánították. A vers „címzettjei“ így ők lettek. Lényegében nekik szólt. A versben Bartók szövetségesünk. Mint annyiszor.

Hosszú volna felsorolni, kik miért bélyegezték akkor az én Bartók-versemet is elnémitandónak, épp a bartóki lényegre-tapintás, valóságfölfedése miatt. Akkoriban az esztétikai kritika is a hadászat kifejezéseivel élt. A „föcsapás“-t valóban az a mondat kapta: nőveli, ki elfödi a bajt.

Nem az én asztalom fölszolgálni, föltárni a vers ilyen módon keletkezett közéleti pályafutását. Ennek sok kanyara volt, sok döccenője is. Volt – van – emelkedője is. Paradoxnak hangzik, de igazságot takar: örömömre szolgál, hogy nem egy helyen, ahol szabadon olvassák, szavalják, így Magyarországon is, hatást és kommentálást a vers nem politológiai vagy etikai, hanem prozódiai, azaz esztétikai tulajdonai révén vív ki magának.

A vers így mégis Bartók szellemének hódol. Annak a másik vigasztaló jelenségnek, hogy az egyenes vonalú művészi erő kifejtés egyenes jellemet is fejleszt. Az alkotókban éppúgy, mint az értőkben: az alkotások megbecsülőiben. Így lesz minden nagy művészet egyetemes érvényű, emel mindenféle határ és elhatárolás fölé. Ez magyarázza, hogy a szolgálat, amit Bartók a román népnek és kultúrájának is tett, büszkeségünk nekünk, magyaroknak is.

(1981. 2.)